

Det nordslesvigske Landbrugs Gjæld.

Af H. P. Hanssen-Nørremølle.

I.

I de sidste 20 Aar er Prioritetsgjælden vokset overordentlig stærkt i Preussen. En af det preussiske Landbrugsministerium for nylig offentliggjort Statistik viser, at den fra 1. April 1886 til 31. Marts 1903 er tiltaget med 4,364,84 Millioner Mark, altsaa med gennemsnitlig 256,75 Millioner Mark aarlig.

Gjælden vokser imidlertid lavineagtig. I de sidste Aar, som Statistikken omfatter, overstiger de ny indførte Prioriteter paa Landejendommene saaledes Ud-slettelserne med følgende Summer:

1898:	357,55	Millioner	Mark
1899:	387,89	”	”
1900:	395,70	”	”
1901:	405,88	”	”
1902:	409,25	”	”

Denne Udvikling vil utvivlsomt fortsættes med stigende Fart under den ny Landbrugstolds Indvirkning. Ejendomspriserne stiger allerede foruroligende stærkt. Landmændenes Kapitaler svinder derimod ind,

og hurtigt voksende Prioritetsgjæld er derfor en uundgaaelig Følge. At denne Udvikling ængster Regeringen, fremgaar af den paafaldende Opmærksomhed, som den viser Gjælden, baade ved Forsøg paa ad Lovgivningens Vej at hæmme og hindre dens Vækst, og ved at samle og sprede statistiske Oplysninger om Landmændenes Formues- og Gjældsforhold.

I 1903 optog Regeringen en ny Statistik¹⁾ over Landbrugets Gjæld. Der er allerede tidligere, sidst i 1883 og 1896 gjort Forsøg i samme Retning. Men dels omfatter Statistikken fra disse Aar ikke hele Monarkiet, dels var det Materiale, der den Gang stod til Raadighed, ikke saa fyldigt og paalideligt, som det nu haves efter Indførelsen af den Miquelske Skatte-reform. Den sidste Statistik betegner derfor utvivlsomt et stort Fremskridt, om det end ligger i Sagens Natur, at en Statistik af denne Art aldrig vil kunne gjøre Krav paa fuldstændig Nøjagtighed.

Statistikken omfatter alle Ejere af Landejendomme med 60 Mark Nettoudbytte (Skatteværdi) og derover, delte i to Klasser, efter som de driver Landbruget som Hovederhverv eller som Bierhverv. De over hele Landet udsendte, ensartede Skemaer er udfyldte af Embedsmænd ved Skattevæsenet under Landraadernes Tilsyn. Foruden Oplysninger om Ejendommenes Størrelse og Nettoudbytte, Bygningernes Nytteværdi og Ejernes Driftskapital indeholder de paa Grundlag af

¹⁾ Af denne Statistik har „Königlich Preussisches Statistisches Landesamt in Berlin“ bearbejdet og udgivet „Die ländliche Verschuldung in Preussen I. Teil“, omfattende to stærke Bind, som ligger til Grund for denne Afhandling.

Skattelisterne og det dertil hørende Materiale Angivelser af Ejernes Formue og Gjæld. Fra det helt overvejende Antal af Kredse har man paa Kontorets Forespørgsel betegnet dette Materiale som paalideligt og svarende til Virkeligheden.

I Statistiken opføres baade Ejerens Kapital og Ejendommenes Værdi, der tilsammen betegnes som hans Bruttoformue. For Nordslesvigs Vedkommende vil der næppe kunne indvendes noget imod Ejendommenes Værdsættelse. Paa Tavle I har jeg for at maale dens Paalidelighed beregnet Værdiens Forhold til Nettoudbyttet. Beregningen omfatter ialt 10,261 Landejendomme med 60 Mark Nettoudbytte og derover i Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder Amt, og Resultatet svarer i det store og hele til de Salgspriser, der er opnaaede i de senere Aar. Før jeg gaar over til Nordslesvig, skal jeg imidlertid til Sammenligning meddele nogle Tal vedrørende Forholdene i Preussen, Hertugdømmerne og i Slesvig opfattet som Helhed.

I Preussen er der ialt 628,876 Landejendomme med 60 Mark Nettoudbytte og derover. Ejendommenes gennemsnitlige Størrelse er 33 ha., Ejernes Bruttoformue 45,000 Mk. og deres Gjæld gennemsnitlig 12,000 Mk. Af Landmændene i Preussen har 29,5 % ingen Gjæld, 17,6 % maa derimod forrente over Halvdelen af deres Bruttoformue, og Gjælden udgjør gennemsnitlig 26,4 % af Bruttoformuen.

Indenfor den preussiske Stat staar Hertugdømmerne ret uheldigt, det vil sige betydelig under Gennemsnitsniveauet. Statistiken opfører nemlig Provinsen Slesvig—

Gjælden paa Landejendommene i Slesvig.

Ejendommernes Værdi opført med Gange Nettoudbyttet.

Table I.

Ejendomsklasse	Haderslev Kreds			Aabenraa Kreds			Sønderborg Kreds			Tønder Kreds		
	Gennemsnitlig			Gennemsnitlig			Gennemsnitlig			Gennemsnitlig		
	Netto- udbytte M.	Flade- maal ha	Værdi Gange Nettoudb.	Netto- udbytte M.	Flade- maal ha	Værdi Gange Nettoudb.	Netto- udbytte M.	Flade- maal ha	Værdi Gange Nettoudb.	Netto- udbytte M.	Flade- maal ha	Værdi Gange Nettoudb.
M.												
I 60—90	74	11,1	101	76	12,1	107	74	2,6	93	74	9,5	98
II 90—150	116	14,2	90	116	15,8	97	115	3,8	86	116	13,1	85
III 150—300	217	22,8	76	214	25,0	80	213	7,1	77	213	20,3	74
IV 300—750	485	43,7	64	511	39,9	65	514	16,6	63	487	39,0	63
V 750—1500	1037	61,7	57	1031	55,4	55	1083	29,9	54	1030	70,6	55
VI 1500—3000	2008	79,5	52	1931	88,4	52	1938	49,1	50	2016	89,3	51
VII Over 1500	5092	207,1	50	6115	260,9	55	4829	132,5	50	5701	162,9	49

Holsten med 37,951 Ejendomme. Størrelsen er gjennemsnitlig 36 ha. og Bruttoformuen 52,000 Mk. men Gjælden 16,000 Mk. Af Landmændene i Hertugdømmerne er kun 16,9 % uden Gjæld, 26,8 % maa derimod forrente over Halvdelen af deres Bruttoformue, og Gjælden er gjennemsnitlig 30,9 % af Bruttoformuen.

I de enkelte preussiske Provinser udgjør Landmændenes Gjæld følgende Procent af deres Bruttoformue

Østpreussen	46,8	Saksen	20,2
Vestpreussen	52,8	Hannover	16,7
Brandenburg	28,3	Vestfalen	13,6
Pommern	40,4	Hessen-Nassau	11,9
Posen	42,1	Rhinland	9,9
Slesien	34,2	Slesvig-Holsten	30,9

I 6 Provinser stiller Forholdene sig altsaa bedre, i 5 Provinser, det vil sige Junkerlandene øst for Elben med Undtagelse af Brandenburg, derimod daarligere end i Hertugdømmerne. Kun fire Provinser opviser flere Landmænd med en Gjæld paa over 50% af Bruttoformuen. Slesvig og Holsten staar i denne Henseende endog daarligere end Posen.

Ogsaa hvad Indtægterne angaar, staar Landmændene i Hertugdømmerne uheldigt. Kun i et Par af de østlige Provinser er Forholdene daarligere. De mindste Indtægter finder vi i Flensborg Landkreds, af hvis Landmænd over Halvdelen opføres med en Indtægt af under 900 Mark, de bedste nord for Elben finder vi i Ejdersted, af hvis Landmænd over en Femtedel har en Aarsindtægt af over 3000 Mark.

„I Provinsen Slesvig-Holsten lader Landmændenes økonomiske Ydedygtighed meget tilbage at ønske“, bemærkes der i den officielle Statistik, idet disse Forhold fremdrages.

II.

Af Hertugdømmerne har Slesvig, som Tavlerne II, III og IV viser, den heldigste Ejendomsfordeling. Statistiken, som ialt omfatter 658,289 ha. i Slesvig og 729,184 ha. i Holsten og Lauenborg, opfører nemlig 20,083 Landejendomme i Slesvig men kun 17,868 Landejendomme i Holsten og Lauenborg. I de fire laveste Ejendomsklasser er der ialt 15,218 Ejendomme med under 750 Mark Nettoudbytte i det førstnævnte, derimod kun 11,921 i de sidstnævnte Hertugdømmer. Omvendt omfatter de tre højeste Ejendomsklasser 5,949 Ejendomme med over 750 Mark Nettoudbytte i Holsten og Lauenborg imod 4,865 i Slesvig. Ejendommenes Gjennemsnitsstørrelse er derfor ogsaa en Tredjedel større i Holsten og Lauenborg nemlig 41,8 ha. imod 31,5 ha. i Slesvig.

Hvad Gjælden angaar, kan Slesvig som Helhed ligeledes godt taale en Sammenligning med Holsten og Lauenborg. I Slesvig har saaledes kun 24,8, i Holsten og Lauenborg derimod 29,1 % af Landmændene en Gjæld, som overstiger Halvdelen af Bruttoformuen. I Slesvig udgjør Landmændenes Gjæld gjennemsnitlig 30,1 %, i Holsten og Lauenborg derimod 31,6 % af Bruttoformuen. I Slesvig er kun én Kreds, Haderslev, saa forgjældet, at over en Trediedel, nøjagtig 35,1 %

Gjælden paa Landejendommene i Slesvig.

Tavle II.

Kredsene	Af Landejendommene i de enkelte Kredse havde følgende Antal et Nettoudbytte af							
	60 til 90	90 til 300	150 til 300	300 til 750	750 til 1500	1500 til 3000	Over 3000	Ialt Ejen- domme
Haderslev	454	682	866	1000	475	246	51	3774
Aabenraa	90	176	270	495	230	51	11	1323
Sønderborg	127	190	330	382	553	120	14	1716
Tønder	392	598	798	1000	445	162	53	3448
Flensborg By . . .	4	8	12	23	15	12	5	79
Flensborg Land . .	311	530	664	734	438	104	26	2807
Slesvig	393	574	818	858	417	152	22	3234
Egernførde	69	142	247	376	215	40	63	1152
Ejdersted	32	50	113	172	147	139	151	804
Husum	30	141	392	675	275	172	61	1746
Hele Slesvig	1902	3091	4510	5715	3210	1198	457	20,083
Oldenburg	33	88	76	173	185	291	103	949
Pløn	21	42	53	138	168	149	33	604
Kiel By	—	4	14	12	8	5	7	50
Neumünster By . .	—	3	7	5	—	—	1	16
Kiel Land	70	95	173	295	232	74	7	946
Rendsborg	255	307	502	625	155	35	11	1890
Nørre Ditmarsken .	165	267	426	489	227	153	160	1887
Sønder Ditmarsken	170	336	492	541	332	313	189	2373
Steinborg	226	298	439	501	309	423	88	2284
Segeberg	143	233	266	425	322	125	18	1532
Wandsbek By . . .	2	1	2	—	5	—	2	12
Stormarn	102	201	340	526	453	143	49	1814
Pinneberg	107	212	442	526	273	140	16	1706
Altona By	4	5	2	4	6	8	4	33
Lauenborg	83	166	223	565	580	134	21	1772
Prov. Slesv.-Holst.	3283	5349	7967	10,540	6465	3181	1166	37,951

Gjælden paa Landejendommene i Slesvig.

Tavle III.

Kredsene	Landejendommene i de enkelte Kredse havde inddelte efter Nettoudbyttet et gennemsnitligt Flademaal af							
	M. 60 til 90 ha.	M. 90—150 ha.	M. 150—300 ha.	M. 300—750 ha.	M. 750 til 1500 ha.	M. 1500 til 3000 ha.	M. 3000 Ov. 3000 ha.	Kred- sene ha.
Haderslev	11,1	14,2	22,8	43,7	61,7	79,5	207,1	36,5
Aabenraa	12,1	15,8	25,0	39,9	55,4	88,4	260,9	38,2
Sønderborg	2,6	3,8	7,1	16,6	29,9	49,1	132,5	19,8
Tønder	9,5	13,1	20,3	39,0	70,6	89,3	162,9	35,2
Flensborg By	6,6	7,7	9,2	20,2	38,0	52,4	88,9	29,2
Flensborg Land . . .	7,1	12,5	19,3	37,2	43,8	58,9	374,5	29,9
Slesvig	7,9	10,7	17,0	30,9	45,3	109,4	193,9	27,7
Egernførde	6,2	7,7	12,3	26,2	42,0	69,6	618,9	56,6
Ejdersted	2,3	3,3	4,8	8,8	18,0	33,6	72,0	25,5
Husum	9,4	11,6	17,9	28,3	41,1	47,7	93,9	30,5
Oldenborg	2,6	4,1	6,3	14,5	28,2	48,8	318,4	58,6
Pløn	4,8	8,2	12,8	25,3	46,2	61,7	1011,5	91,0
Kiel By	—	4,4	5,9	11,1	21,8	41,5	181,2	37,7
Neumünster By . . .	—	19,5	31,1	59,8	—	—	232,8	50,5
Kiel Land	13,1	20,0	26,5	52,4	55,0	66,2	1143,1	51,3
Rendsborg	13,4	18,8	29,6	57,3	91,9	133,9	1823,8	52,3
Nørre Ditmarsken . .	6,0	7,9	11,3	22,3	37,4	42,7	71,9	24,0
Sønder Ditmarsken . .	6,7	8,2	12,3	21,6	34,2	37,9	60,5	23,7
Steinborg	6,8	9,7	16,5	32,8	39,6	38,8	82,6	28,0
Segeberg	12,9	16,5	28,9	52,9	65,1	85,6	919,0	54,9
Wandsbek By	3,8	7,0	19,6	—	56,5	—	323,3	81,9
Stormarn	7,3	11,5	15,9	26,6	46,8	70,7	318,3	38,2
Pinneberg	7,2	11,9	19,2	30,6	43,8	46,6	303,6	29,8
Altona	6,8	3,0	2,5	10,2	18,6	139,3	257,5	71,0
Lauenborg	4,8	7,6	11,8	30,4	49,1	60,6	1504,5	50,6
Prov. Slesv. Holst. . .	8,6	11,8	18,3	34,2	47,5	59,0	248,9	36,4
Kongr. Preussen . . .	8,0	11,1	17,8	32,4	50,7	91,5	624,8	32,6

Gjælden paa Landejendommene i Slesvig.

Tavle IV.

Kredsene	Af Ejendommene i de enkelte Kredse havde følgende Procent et Nettoud- bytte af Mark							Ialt Ejere
	60 til 90	90 til 150	150 til 300	300 til 750	750 til 3000	1500 til 3000	Over 3000	
Haderslev	12,0	18,1	22,9	26,5	12,6	6,5	1,4	3774
Aabenraa	6,8	13,3	20,4	37,4	17,4	3,9	0,8	1323
Sønderborg	7,4	11,1	19,2	22,3	32,2	7,0	0,8	1716
Tønder	11,4	17,3	23,1	29,0	12,9	4,7	1,5	3448
Flensborg By	5,1	10,1	15,2	29,1	19,0	15,2	6,3	79
Flensborg Land . . .	11,1	18,9	23,7	26,1	15,6	3,7	0,9	2807
Slesvig	12,2	17,7	25,3	26,5	12,9	4,7	0,7	3234
Egernførde	6,0	12,3	21,4	32,6	18,7	3,5	5,5	1152
Ejdersted	4,0	6,2	14,1	21,4	18,3	17,3	18,8	804
Husum	1,7	8,1	22,5	38,7	15,8	9,9	3,5	1746
Oldenburg	3,5	9,3	8,0	18,2	19,5	30,7	10,9	949
Pløn	3,5	7,0	8,8	22,8	27,8	24,7	5,5	604
Kiel By	—	8,0	28,0	24,0	16,0	10,0	14,0	50
Neumünster By . . .	—	18,8	43,8	31,3	—	—	6,3	16
Kiel Land	7,4	10,0	18,3	31,2	24,5	7,8	0,7	946
Rendsborg	13,5	16,2	26,6	33,1	8,2	1,9	0,6	1890
Nørre Ditmarsken . .	8,7	14,1	22,6	25,9	12,0	8,1	8,5	1887
Sønder Ditmarsken . .	7,2	14,2	20,7	22,8	14,0	13,2	8,0	2373
Steinborg	9,9	13,0	19,2	21,9	13,5	18,5	3,9	2284
Segeberg	9,3	15,2	17,4	27,7	21,0	8,2	1,2	1532
Wandsbek By	16,7	8,3	16,7	—	41,7	—	16,7	12
Stormarn	5,6	11,1	18,7	29,0	25,0	7,9	2,7	1814
Pinneberg	6,3	12,4	25,9	30,8	16,0	7,6	0,9	1706
Altona By	12,1	15,2	6,1	12,1	18,2	24,2	12,1	33
Lauenborg	4,7	9,4	12,6	31,9	32,7	7,6	1,2	1772
Prov. Slesv. Holst . .	8,7	14,1	21,0	27,8	17,0	8,4	3,1	37,951
Kongr. Preussen . . .	17,5	23,2	26,1	21,4	7,4	2,7	1,7	628,876

af Landmændene har en Gjæld, som overstiger Halvdelen af deres Bruttoformue. I Holsten er derimod fire Kredse endnu stærkere forgjældet, nemlig Steinborg, hvor 45,4 %, Pløn, hvor 41,7 %, Kiel, hvor 39,8 % og Oldenburg, hvor 36,5 % af Landmændene har en Gjæld, som naar op over Halvdelen af deres Bruttoformue. I to holstenske Kredse, Pløn og Neumünster, er endog henholdsvis 7 og 6,3 % af Landmændene overforgjældede, det vil sige, deres Bruttoformue kan ikke dække deres Gjæld. Uheldigst i denne Henseende staar i Slesvig Tønder Kreds med 2,6 %.

Den højeste Gjæld i Hertugdømmerne maa Landmændene i Haderslev Kreds forrente, nemlig gjenneomsnitlig 39,9 %, altsaa omtrent to Femtedele af deres Bruttoformue. Derefter følger Landmændene i to holstenske Kredse, Steinborg med 39,4 % og Sønder Ditmarsken med 38,7 %, saa atter en slesvigsk Kreds Aabenraa med 38,1 % og derpaa to holstenske Kredse Segeberg med 37,6 % og Kiel med 36,2 %.

De færreste gjældfrie Landmænd har Kredsene Kiel og Lauenborg med henholdsvis 5,3 og 5,6 % og Sønderborg med ligeledes 5,6 % af alle Landmænd i Kredsene. De fleste gjældfrie Landmænd har, bortset fra Bykredsene, Husum med omtrent Halvdelen eller nøjagtig 49,2 %, Ejdersted med 32,7 % og Tønder med 32,2 % af alle Landmænd i Kredsene. Efter disse tre slesvigske følger en holstensk Kreds Nørre Ditmarsken med 32,1 % gjældfrie Landmænd. Sammenligningen falder saaledes helt igjennem ud til Fordel for Slesvig. Men jeg tilføjer: Æren derfor tilkommer desværre ikke Nordslesvig men Sydslesvig.

III.

Grænsen mellem Nordslesvig og Sydslesvig plejer vi at drage fra Flensborg over Tønder til Højer. Men da denne Grænse ikke falder sammen med Kredsgrænserne, kan den ikke følges her. Flensborg Bykreds, som kun omfatter 79 Ejendomme med ganske særlige Forhold, skiller jeg helt ud. Af Flensborg Landkreds ligger kun Landsbyen Hønsnap, Bov Sogn og de nordligste Byer af Hanved Sogn nord for, den helt overvejende Del af Kredsen derimod sønden for Flensborg Fjord. Af den Grund henfører jeg i denne Sammenstilling hele Flensborg Landkreds til Sydslesvig. Af Tønder Kreds ligger derimod omtrent Halvdelen nord for Linjen Flensborg—Tønder, og da det ikke er mig muligt at skille Kredsene, lægger jeg derfor hele Tønder Kreds til Nordslesvig.

Tavlerne V—VIII giver en Oversigt over Ejendommenes Antal og gennemsnitlige Størrelse, samt Ejernes Formue, Gjæld og Aarsindtægter i de enkelte slesvigske Kredse. Sammenstillingen viser, at Gjælden er størst i de tre nordslesvigske Kredse, Haderslev, Aabenraa og Sønderborg, hvor Landmændene gennemsnitlig maa forrente 39,9, 38,1 og 35,2 % af deres Bruttoformue. Disse tre Kredse opviser desværre ogsaa det største Antal Landmænd, som maa forrente over Halvdelen af Bruttoformuen, nemlig fra over en Fjerdedel af Landmændene i Sønderborg Kreds til over en Trediedel af Landmændene i Haderslev Kreds.

Langt heldigere er Landmændenes Formuesforhold i de tre sydslesvigske Kredse Husum, Ejdersted og Slesvig, hvor Gjælden kun gennemsnitlig udgjør 21,4,

Tavle V.

Gjælden paa Landejendommene i Slesvig.

Kredsene	Landejendommens		Ejerne havde gjennemsnitlig					
	Antal Landejendomme med 60 M. Netto udbytte og derover	Gjennemsnitlige Størrelse ha	Kapital Mk.	Formue i Jord, Bygninger, Besætning og Beskæftigede Mk.	Bruttoformue	Gjæld	Gjæld i Procent af Bruttoformuen	Antal af Landejendomme med over 50% af Gjæld i %
Haderslev	3774	36,5	2,759	32,492	35,231	14,045	39,9	35,1
Aabenraa	1323	38,2	2,608	34,685	37,292	14,210	38,1	29,0
Sønderborg	1716	19,8	3,066	39,395	42,461	14,947	35,2	26,5
Tønder	3448	35,2	6,184	31,494	37,678	10,091	26,8	26,1
Flensborg By	79	29,2	70,231	57,715	127,948	11,092	8,7	10,1
Flensborg Land	2807	29,9	4,121	34,930	39,051	12,377	31,7	22,8
Slesvig	3234	27,7	3,892	33,163	37,055	9,349	25,2	15,0
Egerufærde	1152	56,6	21,294	73,068	94,362	27,731	29,4	26,5
Ejdersted	804	25,5	14,142	69,032	83,174	19,644	23,6	24,1
Husum	1746	30,5	5,826	37,762	43,588	9,344	21,4	14,1
Hele Slesvig	20,083	32,39	5,783	37,851	43,640	13,262	30,1	24,2
Prov. Slesv.-Holst.	37,951	36,4	8,109	44,078	52,187	16,104	30,9	26,8
Kongerig. Preussen	628,876	32,6	6,357	38,537	45,385	11,977	26,4	17,6

Tavle VI.

Gjælden paa Landejendommene i Slesvig.

Kredsene	Af Ejerne havde Gjæld i Procent af Bruttoformuen:												
	Gjæld- frie	0—5	5—10	10—15	15	20	20—25	25—30	30—40	40—50	50—60	60—75	70—100
Haderslev	304	166	125	173	164	205	245	528	540	482	460	316	66
Aabenraa	115	89	40	58	87	74	71	203	202	157	126	87	14
Sønderborg	96	124	128	111	104	94	138	249	218	200	167	87	—
Tønder	1110	81	112	124	141	133	178	332	336	256	300	255	90
Flensborg By . . .	40	8	3	2	1	6	2	6	3	4	1	2	1
Flensborg Land . .	256	177	159	132	183	182	245	452	380	279	240	105	17
Slesvig	624	210	179	223	215	251	265	445	337	245	151	81	8
Egeruførde	100	59	68	57	64	76	82	181	160	141	97	55	12
Ejdersted	263	16	28	37	26	49	33	80	78	68	71	46	9
Husum	859	44	89	59	78	76	68	113	113	67	98	69	13
Hele Slesvig . . .	3767	974	931	976	1063	1146	1327	2589	2367	1899	1711	1103	230

Table VII.

Gjælden paa Landjendommene i Slesvig.

15*

Kredsene	Af Ejerne var følgende Procent forgjældet med Procent af Bruttoformuen						Af Ejerne havde følgende Procent en Aarsindtægt af		
	0	0 til 25	25 til 50	50 til 75	75 til 100	over 100	indtil 900 M.	fra 900 til 3000 M.	over 3000 M.
Haderslev	8,1	22,1	34,8	25,0	8,4	1,6	36,8	55,0	8,2
Aabenraa	8,7	26,3	36,0	21,4	6,6	1,1	43,3	51,0	5,7
Sønderborg	5,6	32,7	35,3	21,4	5,1	—	31,3	59,4	9,3
Tønder	32,2	17,1	24,5	16,1	7,4	2,7	37,5	55,5	7,0
Flensborg By	50,6	25,3	13,9	6,3	2,5	1,4	12,7	46,8	40,5
Flensborg Land	9,1	29,7	38,4	18,5	3,7	0,6	49,9	44,8	5,3
Slesvig	19,3	33,3	32,4	12,2	2,5	0,3	42,7	50,5	6,8
Egenførde	8,7	28,1	36,7	20,7	4,8	1,0	40,0	50,8	9,2
Ejdersted	32,7	19,4	23,8	17,3	5,7	1,1	27,2	49,3	23,5
Husum	49,2	19,8	16,8	9,5	4,0	0,7	10,3	78,7	11,0
Prov. Slesv.-Holst.	16,9	25,4	30,9	19,1	6,3	1,4	31,1	59,4	9,5
Kongerig. Preussen	29,5	29,6	23,4	12,4	4,3	0,8	33,3	60,6	6,2

Gjælden paa Landejdommene i Slesvig.

Tavle VIII.

Kredse	Af Landmændene i de enkelte Kredse havde følgende Antal en Aarsindtægt af						Ialt Landmænd
	Indtil 900 M.	900 til 1500 M.	1500 til 3000 M.	3000 til 6000 M.	6000 til 9500 M.	over 9500 M.	
Haderslev	1390	1341	735	259	33	16	3774
Aabenraa	573	391	284	69	4	2	1323
Sønderborg	537	513	507	146	10	3	1716
Flensborg By	10	12	25	17	6	6	79
Flensborg Land . . .	1401	730	528	121	17	10	2807
Slesvig	1380	991	642	193	17	11	3234
Egernfærde	461	376	209	62	7	37	1152
Ejdersted	219	203	193	120	38	31	804
Husum	180	882	492	151	19	22	1746
Tønder	1405	1352	812	206	49	33	3857
Hert Slesvig	7556	6791	4427	1344	200	174	20,083

23,6 og 25,2% af Bruttoformuen, mens kun 14,1, 24,1 og 15,0% af Kredsenes samlede Landmænd maa forrente over 50% af Bruttoformuen. At Gjældsprocenten er forholdsvis høj i Slesvig Kreds, skyldes de store Gaarde.

Midt imellem disse Kredse staar betegnende nok Tønder Kreds, haltende til begge Sider, med det ene Ben i Nordslesvig, det andet i Sydslesvig. De sydligste heldigere stillede Strøg ned imod Husum nedtrykker Gjennemsnitsprocenten. Kredsenes Landmænd

maa derfor gennemsnitlig forrente 28,8%, og kun en Fjerdedel af dem over Halvdelen af Bruttoformuen. Distrikterne nord for Tønder er imidlertid efter alt at dømme — bestemte Tal kan ikke anføres — desuagtet ikke heldigere stillede end det øvrige Nordslesvig.

I Flensborg Landkreds, hvor Forholdene nærmest bestemmes af Nørre-Angel, maa Landmændene gennemsnitlig forrente 31,7% og godt en Fjerdedel over 50% af Bruttoformuen. Det er særlig de store Ejendomme med over 3000 Mark Nettoudbytte, der her hæver Gjældsprocenten. Paa

3 Gaarde med gennemsn. 128,9 ha. er Gjæld. gennemsn. 94,0 ^o o			
9 " " " 173,0 " " "			46,3 "
8 " " " 238,3 " " "			49,4 "
6 " " " 981,2 " " "			27,6 "
26 Gaarde med gennemsn. 374,5 ha. er Gjæld. gennemsn. 37 %			

Det er altsaa kun de helt store Godser, seks ialt med hver henved to Tusinde Tønder Land, som er nogenlunde heldigt stillede. Af de øvrige 20 store Gaarde i Amtet er de fleste betyngede med Prioriteter til op over Halvdelen af Værdien.

I det sydlige Angel, som hører til Slesvig Kreds, er Forholdene i denne Henseende ikke bedre, men snarere endnu daarligere, idet Ejerne af 10 store Gaarde med gennemsnitlig 204,5 ha. gennemsnitlig har 86,1% Gjæld, og Ejerne af 7 store Gaarde med gennemsnitlig 249,7 ha. gennemsnitlig har 55,9% Gjæld. Ejerne af Gaarde med over 3000 Mark i Slesvig Kreds maa gennemsnitlig forrente 38% af deres Bruttoformue.

Egernførde Kreds, det egentlige Herregaardsland, er i denne Henseende heldigere stillet. Hernede paa Svansø, hvor den holstenske Adel tidlig fik Fodfæste og fortrængte den danske Bondestand, finder vi den uheldigste Ejendomsfordeling. Den lille Kreds omfatter ialt 63 store Herregaarde paa gennemsnitlig godt 1200 Tdr. Land. Tilsammen optager disse Herregaarde 38,989,8 ha. af Kredens Jorder, mens dens øvrige 1089 Landejendomme kun ialt omfatter 26,241,7 ha., altsaa kun henved $\frac{2}{5}$ af Amtets Jorder. Paa Svansø er det i Modsætning til Angel — naar de helt store Godser i Nørre-Angel undtages — Herremændene, der er heldigst stillede, Bønderne og Husmændene, der er daarligst stillede, hvad Gjælden angaar. Gjennemsnitlig forrenter Landmændene i Egernførde Kreds kun 29,4% af deres Bruttoformue, men 26,5%, altsaa over en Fjerdedel af Kredens Landmænd, maa forrente over 50% af deres Bruttoformue. For Herremændenes Vedkommende falder Gjennemsnitsprocenten imidlertid til 27,6%, og da Herregaardene omfatter $\frac{3}{5}$ af Kredens Jorder, hæves Gjennemsnitsprocenten for Bøndernes og Husmændenes Vedkommende, saa de delvis viser sig at være daarligere stillede end deres Standsfæller i Haderslev og Aabenraa Kredse og helt igjennem daarligere stillede end Bønderne og Husmændene i Sønderborg Kreds.

Det er Marskegnene i Slesvig, særlig Ejdersted og Husum Kredse, der kan glæde sig ved den største Velstand. I Ejdersted gaar Befolkningen imidlertid stærkt tilbage. Ejendommene sammenlægges i Stedet for at sønderdeles. Mange opkjøbes og drives af Græssere

og Slagtere, som slet ikke bor i Amtet. Andre bortforpagtes til Kvæghandlere af Ejere, som foretrækker at flytte ind til Byerne. Da de fede Marskjorder er meget dyre, giver Flademaalet ikke her den rigtige Forestilling om Ejendommenes Værdi. Godt $\frac{1}{3}$ af Kredens Landejendomme har imidlertid en Værdi af over 90,000 Mark, henved $\frac{5}{8}$ har en Værdi af over 30,000 Mark. Hvor stor Velstanden derfor end er hernede i det sydvestlige Hjørne af Hertugdømmet, kan Forholdene dog langtfra betragtes som mønsterværdige.

I denne Henseende bærer Husum Kreds ubetinget Prisen. Her finder vi for det første en sund og god Ejendomsfordeling, ingen Herregaarde og forholdsvis faa store Bøndergaarde paa over 100 ha. Over $\frac{1}{3}$ af Kredens Landejendomme har, skjønt det ogsaa omfatter Hedeegne, under 20 ha. Jord. Hovedmassen er jævnstore Bøndergaarde. Der er god Velstand over hele Linjen, men den er forholdsvis størst nedad. Særlig Opmærksomhed fortjener de mange gjældfrie Gaarde. Omtrent Halvdelen af Amtets 1746 Landmænd har slet ingen Gjæld, mange af dem derimod Penge paa Rente.

Hvad Indtægterne angaar, da viser Tavlerne VII og VIII, at Landmændene i Østslesvig gennemgaaende har større Indtægter i de tre nordslesvigske Kredse Haderslev, Aabenraa og Sønderborg end i de tre sydslesvigske Flensborg Land, Slesvig og Egernførde.

Skarpest fremtræder denne Forskjel mellem Sønderborg Kreds og Flensborg Landkreds, fordi Als og Sundeved jo ellers, hvad Jordbundsforholdene angaar, frembyder mange Lighedspunkter med Nørre-Angel.

Landmændene maa i det hele forrente en højere Gjæld i Sønderborg Kreds end i Flensborg Landkreds, og deres Ejendomme er gjennemsnitlig en Trediedel mindre, men desuagtet har de betydelig større Indtægter. Mens nemlig, som allerede foran fremhævet efter den officielle Statistik, omtrent hver anden Landmand i Flensborg Landkreds maa nøjes med en Aarsindtægt af højst 900 Mark, gjælder det ikke en Gang for hver tredie men kun for 31,3% af Landmændene i Sønderborg Kreds. Her har derimod henved $\frac{3}{5}$ eller nøjagtig 59,4% en Aarsindtægt af fra 900—3000 Mark imod 44,8% af Landmændene i Flensborg Landkreds. Og skjønt Nørre-Angel har flere store Gaarde med over 3000 Mark Nettoudbytte end Als og Sundevad, har dog kun 5,3% af Landmændene en Aarsindtægt af over 3000 Mk. i Flensborg Landkreds imod 9,3% i Sønderborg Kreds.

Landmændenes Indtægter er i det hele bedre i Slesvig og Egernforde Kredse, men de staar dog ikke blot betydelig tilbage for Indtægterne i Sønderborg, men ogsaa for Indtægterne i Haderslev og delvis tillige i Aabenraa Kreds. Haderslev Kreds indtager i denne Henseende en meget hæderlig Plads, naar der tages Hensyn til den store Gjældsbyrde, der tynger Landbruget. Forholdene i Aabenraa Kreds er derimod, som Tavlerne viser, mindre gode.

I Vestslesvig staar Tønder Kreds, skjønt den har let ved at maale sig med de sydøstlige Kredse, dog ogsaa hvad Indtægterne angaar, betydeligt tilbage for Husum og Ejdersted Kredse. Ejdersted har især mange store Formuer. Henved en Fjerdedel af Kred-

sens Landmænd har over 3000 Mark, 69 har over 6000 Mark, 31 endog over 9,500 Mark i Aarsindtægt. End ikke Egernførde Kreds med dens 63 store Herregaarde kan i denne Henseende maale sig med dette fede Marskland.

Men Husum Kreds maa, ogsaa hvad Indtægterne angaar, betegnes som den heldigst stillede slesvigske Kreds, naar vi gaar ud fra det gyldne Ord: Og da har i Rigdom vi drevet det vidt, naar faa har for meget og færre for lidt. Af Landmændene i Husum Kreds har nemlig kun 10,3% en Aarsindtægt af indtil 900 Mk. imod 27,2% i Ejdersted og 37,5% i Tønder Kreds, derimod ikke færre end end 78,7% en Aarsindtægt af fra 900—3000 Mk. imod 49,3% i Ejdersted og 55,5% i Tønder Kreds og 11,0% en Aarsindtægt af over 3000 Mk. imod 23,5% i Ejdersted og 7% i Tønder Kreds

Sammenfatter vi Resultatet, saa viser Statistiken altsaa, at Gjælden, som tynger Landbruget, gennemgaaende er langt højere i Nordslesvig end i Sydslesvig, i Østslesvig end i Vestslesvig, men at Landmændenes Indtægter desuagtet er bedre i Nordslesvig, end i Sydslesvig, naar Marskegnene undtages.

Dette Resultat maa betegnes som glædeligt, thi deraf fremgaar utvivlsomt, at Landbruget er videre fremskredet, at Landmændenes faglige Dygtighed er større, at Erhvervsævnen kort sagt er stærkere udviklet i Nordslesvig end i Sydslesvig. Gjældens Højde modbeviser ikke dette, da den, som jeg straks skal paa-vise, skyldes andre Aarsager.

IV.

Spørger vi om Aarsagerne til Gjældens stærke Vækst og nuværende Højde i Nordslesvig, finder vi ved Siden af de almindelige Grunde, der ogsaa gjælder for andre Landsdele, en ganske særlig Aarsag, nemlig Ungdommens stærke Udvandring efter den sidste ulykkelige Krig og den dermed følgende Kapitaludførsel.

Hvor stor og omfattende denne Udvandring har været, er vi ikke i Stand til fastsætte nøjagtig, da vi ikke kjender Indvandringens Omfang i det samme Tidsrum. Vi kan kun naa frem til en nøje Fastsættelse af Udvandringsoverskudet. Derved forstaas Forskjellen mellem Fødselsoverskudet og Befolkningens virkelige Tilvækst i den paagjældende Aarrække.

I Nordslesvig, indenfor de i denne Afhandling afstukne Grænser, altsaa i Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder Kredse maa Udvandringsoverskudet i Tiden fra den 1. December 1867 til den 1. December 1895 fastsættes til 53,088 Personer. Foruden disse Personer er der altsaa samtidig i Virkeligheden udvandret lige saa mange, som der er indvandret i de fire Kredse i det samme Tidsrum. Hvormange det er, ved vi ikke, men vi kan i hvert Fald, naar vi tager Hensyn til Embedsstandens Forøgelse, Garnisonernes Udvidelse m. m. uden Overdrivelse sige, at der er indvandret flere Tusinde Personer i Nordslesvig i disse Aar. Udvandringen har ikke blot slugt hele Fødselsoverskudet, men Befolkningen er i denne Aarrække aftaget med ialt 11,827 Personer.

Det siger sig selv, at en Udvandring paa henved 60,000 Personer er ensbetydende med en meget stærk Kapitaludførsel. Men skal vi fastsætte Kapitaludførselens Højde, staar vi atter meget famlende, fordi Udvandringen, som skyldes nationale og politiske Forhold, i sine økonomiske Virkninger afviger meget fra de mere i sociale Forhold bundende Udvandringer, Nationaløkonomerne er vante til at beregne.

Arkivassistent West har søgt at naa til Klarhed over det med den nordslesvigske Udvandring forbundne økonomiske Tab ved at beregne Udvandringsværdierne¹⁾. I det han regner med de laveste Tal, preussiske Statistikere har opstillet, gaar han ud fra, at hver Udvandrere har taget mindst 450 Mark med sig i rede Penge eller Penges Værdi, og at Udvandrerens Arbejdskraft gennemsnitlig repræsenterer en Værdi af 1500 Mark. Efter denne Beregning har hver Udvandrere paaført Landet et økonomisk Tab af 1950 Mk. Udvandringen fra 1867—1895 har derefter paaført Nordslesvig et økonomisk Tab af over 103 $\frac{1}{2}$ Million Mark.

Det kan imidlertid ikke være mindste Tvivl underkastet, at de nordslesvigske Udvandrere gennemsnitlig har taget meget større Værdier med sig i Penge og Penges Værd. Hele Familier og hele Formuer, deriblandt Kapitaler, som tælles efter Hundredtusinder, er i dette Tidsrum flyttede over Grænsen. Mangen velhavende Bondesøn har taget Tusinder med sig og senere ved

¹⁾ Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaals Historie S. 303—304.

sine Forældres Død hentet Titusinder. Endnu drager Udvandringens Eftervirkninger aarlig Kapitaler ud af Nordslesvig, som maa tælles efter Millioner. Nøjagtige Tal kan ikke angives. Det hele bliver en Sandsynlighedsberegning. Men saa meget staar fast: Udførslen af re de Penge har været overordentlig stor. Meget taler for, at den beløber sig til over Hundrede Millioner, og af denne vældige Sum har det nordslesvigske Landbrug maatttet udrede Broderparten.

Dette maa man altid holde sig for Øje, naar der er Tale om Gjældens nuværende Højde i Nordslesvig. Uden Udvandringen vilde Forholdene i de nordslesvigske Kredse sikkert ikke have afveget meget fra Forholdene i Husum Kreds. I den Retning peger ogsaa Landbrugets Indtægter.

V.

I Nordslesvig er Haderslev Kreds hærget stærkest af Udvandringen. Det er sikkert udelukkende af den Grund, at den nu staar som Hertugdømmets mest forgjældede Kreds. Gjennemsnitsgjælden udgjør over to Femtedele af Bruttoformuen. Tavle VI viser, at kun 304 af Kredsens 3774 Landmænd sidder paa gjældfrie Gaarde, 833 maa forrente indtil en Fjerdedel, 1313 fra en Fjerdedel til Halvdelen og 1324 af Kredsens Landmænd er saa uheldig stillede, at de maa forrente over Halvdelen af deres Bruttoformue.

Efter Statistiken er 66 Landmænd i Haderslev Kreds overforgjældede, det vil sige, at deres Gjæld rager ud af Skorstenspiben, saa de i Virkeligheden

Gjælden paa Landejendommene i Nordslesvig.
Haderslev Kreds.

Table IX.

		Landejendommene				Fjerne havde				
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	
Netto-udlytte (Skatteværdi)	Antal	Gjennemsnitlige Størrelse	Til-sammen Kapital	Gjennemsnitlig Kapital	Til-sammen Formue i Jord, Bygninger, Besejning og Besejag	Gjennemsnitlig Formue i Jord, Bygninger, Besejning og Besejag	Gjennemsnitlig Bruttoformue	Gjennemsnitlig Gjæld	Gjæld i Procent af Bruttoformuen	
Mk.		ha.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.		
60—90	454	11,1	300,999	707	3,451,355	7,602	8,309	2,815	33,9	
90 150	682	14,2	661,993	1051	7,102,182	10,413	11,464	4 100	35,8	
150 300	866	22,8	1 072,781	1388	14,204,662	16,402	17,740	7,265	41,0	
300—750	1000	43,7	2,163,997	2290	31,281,591	31,281	33,571	13,225	39,4	
750—1500	475	61,7	1,934,231	4321	28,001,272	58,952	63,273	23,936	37,8	
1500—3000	246	79,5	2,142,166	9021	25,541,458	103,827	112,848	47,466	42,1	
Over 3000	51	207,1	1,559,763	30,931	13,044,209	255,770	288 701	124,867	43,6	
Alt	3774	31,5	9 835,930	2759	122,626 819	32,492	35,231	14,045	39,90%	

ikke selv ejer det mindste af deres Gaard. Sandsynligheden taler for, at en ikke ringe Del af disse meget uheldigt stillede Landmænd er indvandrede tyske Kolonister, som har begyndt deres Løbebane i Nordslesvig med tomme Hænder paa altfor dyrt kjøbte Gaarde.

Tavle IX viser Forholdene i de enkelte Ejendomsklasser i Haderslev Kreds. Ejendomsfordelingen er i det hele sund og god. En Husmandsbevægelse, som kunde fremkalde flere smaa Landejendomme, vilde dog være paa sin Plads. Den vil sikkert ogsaa melde sig, saa snart Befolkningen er bleven noget talrigere. Gaardudstykningsen i de senere Aar maa betragtes som dens Forløber.

Gjælden er, som man ser, ret ligelig fordelt. Den bevæger sig fra 33,9—42,1% for de enkelte Ejendomsklassers Vedkommende. Uheldigst stillede er Ejendomme med fra 150—300 og atter med fra 1500—3000 Mark Nettoudbytte. Mod Forventning viser det sig derimod, at Kredsen 51 store Gaarde med over 3000 Mark Nettoudbytte er meget heldigt stillede i Sammenligning med de tilsvarende Ejendomme i de andre slesvigske Kredse, idet Gjælden for deres Vedkommende kun beløber sig til godt en Trediedel af Bruttoformuen. Det viser sig derfor ogsaa, at disse Gaardejere raader over en forholdsvis høj Kapitalformue. Iøvrigt taler Tavlen for sig selv.

I Aabenraa Kreds er Gjælden noget lavere end i Haderslev Kreds, men dog ligeledes meget høj. Kun 114 af Kredsen 1323 Landmænd sidder paa gjældfrie Gaarde. Af Resten maa 348 forrente indtil en Fjerde-

**Gjælden paa Landejendommene i Nordslesvig.
Aabenraa Kreds.**

Table X.

Landejendommene				Ejerne havde					
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Netto-udlytte (Skatteværdi)	Antal	Gjennemsnitlige Størrelse	Til-sammen Kapital	Gjennemsnitlig Kapital	Tilsummen Formue i Jord, Bygninger, Besættelse og Beslag	(Gjennemsnitlig Formue i Jord, Bygninger, Besættelse og Beslag)	(Gjennemsnitlig Bruttoformue)	Gjennemsnitlig Gjæld	Gjæld i Procent af Bruttoformuen
Mk.		ha.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	
60—90	90	12,1	181,380	2015	732,650	8,140	10,156	2,791	27,5
90—150	176	15,8	199,448	1134	1,988,390	11,297	12,431	4,409	35,5
150—300	270	25,0	438,360	1624	4,624,080	17,126	18,750	6,445	34,4
300—750	495	39,9	1,098,475	2220	16,630,600	33,657	35,877	13,035	36,3
750—1500	230	55,4	953,192	4145	13,057,991	56,773	60,918	21,752	35,7
1500—3000	51	88,4	398,160	7908	5,143,993	100,862	108,670	48,123	44,3
Over 3000	11	260,9	180,884	16,444	3,680,461	334,587	351,031	193,014	55,0
Talt	1323	38,2	3,032,074	2608	45,888,165	34,685	37,293	14,210	38,1

del, 476 mellem en Fjerdedel og Halvdelen og 384 over Halvdelen af deres Bruttoformue. Fjorten Landmænd i Kredsen er overforgjældede.

Tavle X viser Forholdene for de enkelte Ejendomsklassers Vedkommende. Gjælden er ikke nær saa ligelig fordelt som i Haderslev Kreds. Den bevæger sig i Aabenraa Kreds fra 27,5% i den laveste til 55,0% i den højeste Ejendomsklasse. Vi staar saaledes her overfor Forhold, der minder om de sydslesvigske Kredse, hvor vi ligeledes finder den høje Gjæld paa de store Gaarde.

I Sønderborg Kreds er Gjælden atter lavere end i Aabenraa Kreds. Ganske vist sidder kun 96 af Kredsens 1716 Landmænd paa gjældfrie Gaarde, men paa den anden Side er ingen Landmænd i Sønderborg Kreds overforgjældet. 561 Landmænd paa Als og i Sundeved forrenter indtil en Fjerdedel, 605 mellem en Fjerdedel og Halvdelen og 454 over Halvdelen af deres Bruttoformue.

Ejendommene i Sønderborg Kreds er gennemsnitlig smaa, kun godt halvt saa store som i det øvrige Nordslesvig. Men da Jorderne er meget frugtbare, har de desuagtet større Værdi, og Landmændenes gennemsnitlige Bruttoformue er større. Forholdsvis bedst stillede er i Sønderborg Kreds Ejerne af Smaasteder paa 5—10 Tdr. Land. De behøver kun at forrente en Femtedel af deres Bruttoformue. Gjælden stiger derefter procentvis jævnt med Ejendommenes Størrelse. Tavle XI viser Forholdene i de enkelte Ejendomsklasser.

Gjælden paa Landejendommene i Nordslesvig.
Sønderborg Kreds.

Table XI.

Landejendommene				Ejerne havde					
Netto-udbytte (Skatteværdi)	Antal	Gjennemsnitlige Storrelse	Til-sammen Kapital	Gjennemsnitlig Kapital	Til-sammen Formue i Jord, Bygninger, Besejning og Besejlag	Gjennemsnitlig Formue i Jord, Bygninger, Besejning og Besejlag	Gjennemsnitlig Brutto-formue	Gjennemsnitlig Gjæld	(Gjæld i Procent af Brutto-formuen)
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Mk.		ha.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	
60—90	127	2,6	170,968	1347	869,750	6,848	8,195	1,743	21,3
90 150	190	3,8	409,602	2156	1,886,620	9,929	12,085	2,554	21,1
150 300	330	7,1	550,526	1668	5,383,991	16,315	17,983	6 017	33,5
300—750	382	16,6	921,477	2412	12,451,691	32,596	35,008	12,401	35,4
750—1500	553	29,9	1,793,978	3244	32,070,176	57,993	61,237	21,910	35,8
1500—3000	120	49,1	638,512	5321	11,556,228	96,302	101,623	38,064	37,5
Over 3000	14	132,5	775,250	55,375	3,384,108	241,722	297,097	109,649	36,9
Talt	1716	19,8	5 260,313	3,066	67,602 564	39,395	42,461	14,947	35,2%

Gjælden paa Landejendommene i Nordstevig.

Tønder Kreds.

Tab. XII.

Landejendommene				Ejerne havde					
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Netto- udbytte (Skatte- værdi)	Antal	Gjennem- snitlige Størrelse	Til- sammen Kapital	Gjennem- snitlig Kapital	Til sammen Formue i Jord, Byg- ninger, Besejning og Bestag	Gjennem- snitlig For- mue i jord, Bygninger, Besejning og Bestag	Gjennem- snitlig Brutto- formue	Gjennem- snitlig Gjæld	Gjæld i Procent af Brutto- formuen
Mk.	Mk.	ha.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	%
60—90	392	9,5	1,523,851	3,888	2,853,160	7,278	11,166	1,779	15,9
90—150	598	13,1	2,100,681	3,513	5,929,255	9,916	13,429	2,701	20,1
150—300	798	20,3	2,867,342	3,593	12,570,664	15,752	19,345	4,902	25,3
300—750	1000	39,0	3,941,963	3,942	30,624,141	30,624	34,568	10,430	30,2
750—1500	445	70,6	3,146,048	7,070	25,985,239	56,821	63,891	20,545	32,1
1500—3000	162	89,3	2,926,568	18,065	16,513,416	101,935	120,000	37,811	31,5
Over 3000	53	162,9	4,817,473	90,896	14,814,077	279,511	370,407	54,170	14,6
Ialt	3448	35,2	21,323,926	6184	108,589,952	31,494	37,678	10,091	26,89/6

I Tønder Kreds gjør Marskegnene syd for Tønder deres Indflydelse stærkt gjældende. Omtrent en Trediedel af Kredsens Gaarde er gjældfrie. Men paa den anden Side har Kredsen ogsaa et forholdsvis stort Antal, nemlig 90, overforgjældede Landmænd. 611 Landmænd i Kredsen maa forrente en Fjerdedel, 846 mellem en Fjerdedel og Halvdelen og 901 over Halvdelen af deres Bruttoformue. Side om Side med megen Velstand finder vi saaledes her i Kredsen megen Gjæld.

Paa de smaa Ejendomme er, som Tavle XII viser, Gjælden forholdsvis lav. Det samme gjælder ligesom i Haderslev Kreds for de største Ejendommers Vedkommende. Stærkest bebyrdede er de jævnstore Bøndergaarde.

Tages de fire nordslesvigske Kredse Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder under et, beløber Landmændenes Gjæld sig gjennemsnitlig til over 23 Gange Nettoudbyttet.

Grænsen, som Staten har sat for Udlaan af Umyndiges Midler, er i Hertugdømmerne 20 Gange Nettoudbyttet. Højere gaar Kreditforeningen i Kiel heller ikke med Prioritetslaan, med mindre der foretages Taxation. De kommunale Sparekasser yder Laan indenfor 22 Gange Nettoudbyttet, de private Sparekasser endelig indenfor 20—25 Gange Nettoudbyttet med Tillæg af en Trediedel af Bygningernes Brandforsikringsværdi. Tages der Hensyn til, at Pengeinstitutterne dermed har draget Grænserne for sikre Prioritetslaan, maa Gjældens Gjennemsnitshøjde ogsaa fra dette Synspunkt set betegnes som ret betænkelig. Gjældens Højde bringer mange Landmænd til at stille

Haderslev Kreds.

Tavle XIII.

Ejendoms- klasse	Antal Ejendomme	Gjennem- snitligt Nettoudb. Mk.	Gjennem- snitlig Gjæld Mk.	Gjæld i Procent af Brutto- formuen	Gjæld Gange Netto- udbyttet	Gjennem- snitlig Ind- tægt Mk.
I	454	74	2,815	33,9	38	615
II	682	116	4.100	35,8	35	727
III	866	217	7.265	41,0	33	924
IV	1000	485	13,225	39,4	27	1420
V	475	1037	23,936	37,8	23	2316
VI	246	2008	47,466	42,1	24	3549
VII	51	5092	124,867	43,6	25	7635
AlleKlasser	3774	539	14,045	39,9	26	1420

Aabenraa Kreds.

Tavle XIV.

Ejendoms- klasse	Antal Ejendomme	Gjennem- snitligt Nettoudb. Mk	Gjennem- snitlig Gjæld Mk.	Gjæld i Procent af Brutto- formuen	Gjæld Gange Netto- udbyttet	Gjennem- snitlig Ind- tægt Mk.
I	90	76	2.791	27,5	37	576
II	176	116	4.409	35,5	38	575
III	270	214	6.445	34,4	30	791
IV	495	511	13,035	36,3	26	1229
V	230	1031	21,752	35,7	21	2075
VI	51	1931	48,123	44,3	25	3057
VII	11	6115	193,014	55,0	32	6128
AlleKlasser	1323	560	14,210	38,1	25	1267

Sønderborg Kreds.

Tavle XV.

Ejendoms- klasse	Antal Ejen- domme	Gjennem- snitligt Nettoudb. Mk.	Gjennem- snitlig Gjæld Mk.	Gjæld i Procent af Brutto- formuen	Gjæld Gange Netto- udbyttet	Gjennem- snitlig Ind- tægt Mk.
I	127	74	1,743	21,3	24	641
II	190	115	2,554	21,1	2	701
III	330	213	6,017	33,5	28	820
IV	382	514	12,401	35,4	24	1306
V	553	1083	21,910	35,8	20	2080
VI	120	1938	38,064	37,5	20	3250
VII	14	4829	109,649	36,9	23	7155
AlleKlasser	1716	698	14,947	35,2	21	1529

Tønder Kreds.

Tavle XVI.

Ejendoms- klasse	Antal Ejen- domme	Gjennem- snitligt Nettoudb. Mk.	Gjennem- snitlig Gjæld Mk.	Gjæld i Procent af Brutto- formuen	Gjæld Gange Netto- udbyttet	Gjennem- snitlig Ind- tægt Mk.
I	392	74	1,779	15,9	24	697
II	598	116	2,701	20,1	23	789
III	798	213	4,902	25,3	23	952
IV	1000	487	10,430	30,2	21	1388
V	445	1030	20,545	32,1	20	2183
VI	162	2016	37,811	31,5	19	3692
VII	53	5701	54,170	14,6	10	11,918
AlleKlasser	3448	534	10,091	26,8	19	1477

Kavtion til Protokollat for at dække deres Laane-
trang. Derved stiger Rentefoden, samtidig med at
Gjælden bliver af en løsere Art, som let kan volde
Vanskeligheder under en Pengekrise.

Af Tavlerne IX—XII ses Forholdene for de
enkelte Ejendomsklassers Vedkommende. Daarligst
stillede er de tre laveste Ejendomsklasser i Haderslev
Kreds og de tre laveste og den højeste Ejendoms-
klasse i Aabenraa Kreds, hvor Gjælden stiger til fra
30—38 Gange Nettoudbyttet. Forholdsvis gode er
Forholdene i hele Nordslesvig paa mellemstore Bønder-
gaarde. I Sønderborg Kreds falder Gjælden paa halve
og hele Boel til 20 Gange Nettoudbyttet, i Tønder
Kreds for de to højeste Klassers Vedkommende til 19
henholdsvis 10 Gange Nettoudbyttet. Af disse store
Ejendomme ligger de fleste imidlertid i Marskegnene
syd for Tønder.

Landbrugets samlede Gjæld udgjør:

53,005,203	Mark	i Haderslev	Kreds
18,800,318	„	i Aabenraa	„
25,648,259	„	i Sønderborg	„
34,792,930	„	i Tønder	„

I det hele tynges Landbruget altsaa af en Gjæld
paa over 132 Milloner Mark i disse fire Kredse.
Deraf falder antagelig henved 12 Millioner paa den
sydlige Del af Tønder Kreds og henved 120 Millioner
Mark paa det egentlige Nordslesvig.

VI.

Landbrugets Gjæld har i de senere Aar foru-
roliget den preussiske Regering stærkt og i stigende

Grad tildraget sig Landdagens Opmærksomhed. Dette er let forstaaeligt, thi fortsættes Udviklingen endnu en Aarrække uforandret i samme skjæve Spor, vil en meget farlig Krise næppe kunne undgaas.

Bestemt til at ophjælpe Landbruget har den i Aar indførte nye høje Landbrugstold ogsaa virkelig aabnet Landmændene betydelige Indtægtskilder. Men hvem ved, hvorlænge disse Kilder vil springe? Som enhver kunstig Foranstaltning rummer de mangehaande Farer. Deres første Virkning spores allerede vidt og bredt i Jordværdiens Stigning, en Stigning, som den Merindtægt, Beskyttelsestolden tilfører Landbruget, vil have svært ved at forrente. De vældigt opadgaaende Ejendomspriser fremtræder paa dette tidlige Tidspunkt som Udslag af en Optimisme, der ogsaa spores i en ofte ret ufornuftig Opskræen af Prisen, hvor Sønnen overtager Gaarden efter Faderen, en Optimisme, som desuden er farlig under Hensyn til Tidsaanden med dens Drift til Luksus, dens Hang til voksende Fornødenheder, kort sagt tiltagende Forbrug af enhver Art. Reformen, som skulde ophjælpe Landbruget, afføder under disse Forhold en stærk Laanetrang og aabner ved Prisstigningen samtidig nye Laanemuligheder for mange Landmænd, der allerede var naaede til den Gjældsgrænse, som Kreditens Ophør drager.

Agrarernes Optimisme har atter smittet Regeringen. Baade Rigskansleren og Landbrugsministeren har talt smukke Ord om de gyldne Tider, Landbruget gaar i Møde. Men de har aabenbart ingen rigtig Tro til, at disse gyldne Tider vil bringe Landbruget en naturlig Varme, som af sig selv fremkalder Prioritetsgjældens

Sammensmeltning. Tilliden til Selvhjælpen staar i det hele ikke i høj Kurs i Tyskland, hvor alle raaber paa Statshjælp og hele Samfundslag vænnes til at betragte Statsunderstøttelse og Statstvang som uundværlige Krykker, naar Udviklingen skal fremmes. Udsigterne til opadgaaende Tider avler derfor kun i Regeringskredsene og indenfor Landdagens mægtigste politiske Partier en voksende Trang til at stille Landbrugets Gjæld under Statens Formynderi.

Denne Trang har allerede affødt flere Forsøg paa at sætte en Grænse for Gjældens Højde og fremtvinge dens Afbetaling. Gjennemgribende Forholdsregler, f. E. Indførelsen af tvungne Amortisationshypoteker, som det tyske Landbrugsraad varmt anbefalede i 1901, har Regeringen endnu ikke turdet indlade sig paa. Dens Forsøg har hidtil været underligt famlende, dertil i det hele ret betydningsløse. De bevæger sig i tre Retninger: For det første eksperimenteres der med en Reform af Arveretten, for det andet har man i Aar søgt at indføre en Gjældsgrænse, og for det tredie har man ved Revisionen af Indkomstskatteloven tilstaaet Skattelettelser, hvor Ejerne betaler retslig faststaaende Afdrag paa deres Prioritetsgjæld.

De første Forsøg gaar tilbage til Halvfjerdserne, da der ved en Række særlige Love oprettedes en saakaldt „Gaardrulle“ (Höferolle) i seks preussiske Provinser, deriblandt Hertugdømmerne. Disse Love giver Bønderne fri Adgang til at indføre deres Ejendomme i Gaardrullen, hvorved de sikrer en af deres Arvinger en nærmere bestemt Forlodsarvepart, som

sætter ham i Stand til at overtage Hjemstavnen paa gode Vilkaar.

I de fleste Provinser er Gaardrullen imidlertid ikke bleven videre benyttet. I Slesien, Brandenburg, Slesvig og Holsten blev der saaledes ialt kun indført 161 Gaarde i Rullen i de første ti Aar. I Hannover, hvor Gaardrullen afløste en gammel indviklet og uheldig Arveret paa Bøndergaardene, indførtes der dog samtidig 66,344 Ejendomme, og i Vestfalen, hvor den fortsatte en gammel fast indborget Tradition, 2357 Ejendomme i Gaardrullen.

Ved Lov af 19. Avgust 1898 gik Lovgivningsmagten derefter et Skridt videre ved at indføre tvungen Forlodsarveret i Vestfalen og de nærmest tilstødende Distrikter af Rhinprovinsen. Denne Forlodsarveret gjælder for alle Landejendomme i disse Landsdele, som er store nok til at underholde en Familie og har mindst 50 Mark Nettoudbytte, men kan ophæves ved Testamente. I det nordlige Vestfalen nyder ældste, i det sydlige yngste Søn godt af Begunstigelsen, som berettiger ham til at overtage Hjemstavnen for en Pris af 25 Gange Nettoudbyttet. Han faar desuden sin fulde Arvepart og er endvidere berettiget til at betale sine Søskenes Arvepart med en Livrente, der svarer til $\frac{1}{21}$ af Arven. Foretrækker han det, kan han ogsaa udbetale Arven. Afhænder han Ejendommen i Løbet af femten Aar efter dens Tiltrædelse, skal han erstatte Medarvingerne, hvad han har faaet forud for dem.

Denne Lov har, som de aarlig Landdagen forelagte Beretninger viser, heller ikke faaet den ventede Betydning, idet de vestfalske Bønder endnu som

Regel unddrager sig dens Forskrifter ved i Tide at træffe andre testamentariske Bestemmelser. Foreløbig vil Forsøget derfor næppe blive udstrakt til andre Landsdele.

Loven om Indførelsen af en Gjældsgrænse, som blev vedtaget af Landdagen d. 4. Juli 1906, gaar i alt væsentligt ud paa følgende: Efter Ejerens Andragende skal der kunne indføres en Gjældsgrænse paa hans Landejendom, naar den er stor nok til at komme i Betragtning ved Ydelsen af Kreditforeningslaan. Er Gjældsgrænsen indført paa en Gaard, kan der ikke indføres Hypotheker paa Ejendommen ud over den dermed fastsatte Højde. Grænsen har selvfølgelig ikke Gyldighed for alt indførte Hypotheker og heller ikke i de tre første Aar for Sikkerhedshypotheker, naar det kan bevises, at de paagjældende Fordringer allerede bestod da Grænsen blev indført. Endvidere gjælder Gjældsgrænsen ikke for Prioriteter indenfor den Sikkerhed, Staten kræver for Umyndiges Midler. Opstaar der Tvivl om, hvorvidt Gjældsgrænsen hindrer Indførelsen af Forpligtelser af anden Art, skal de kapitaliseres med det 25-dobbelte Beløb af den aarlige Ydelse (Rente). Saalænge Gjældsgrænsen bestaar, kan Grundstykket kun deles, naar det skifter Ejer. I Tilfælde af Tvangssalg skal Gjældsgrænsen respekteres.

Til at medvirke ved Lovens Udførelse indsættes der ved kongelig Forordning en Kommissær for hver Landsdel. Naar det drejer sig om Optagelsen af Laan til kulturelle Forbedringer af Ejendommen, kan Gjældsgrænsen efter Ejerens Andragende overskrides med Kommissærens Tilladelse, dog maa Overskridelsen

heller ikke i saadanne Tilfælde nogensinde overstige en Fjerdedel af den Sum, der kan laanes op til Gjældsgrænsen. En Gang indført kan Gjældsgrænsen kun slettes efter Ejerens Andragende og med Kommissærens Tilladelse. Over Kommissærens Afgjørelse kan Ejeren besvære sig til Ministeriet.

Særlige af Staten anerkjendte Kreditforeninger, en for hver Landsdel, skal ligeledes medvirke ved Lovens Udførelse. Naar Gjældsgrænsen er sat, og Hypothekgjældens Forøgelse dermed er forebygget, betegnes det i Lovens Motivering som disse Kreditforeningers Opgave at hjælpe Ejerne ved Omdannelsen af deres Gjæld i billigere, uopsigelige og amortisable Laan. Ved denne Omdannelse maa de gaa ud fra, at Afbetalingen skal være tvungen og muligst høj, for at Gjælden hurtigst muligt kan smuldre hen. Dette er i Hovedsagen Lovens Bestemmelser. Statshjælpen bestaar altsaa her kun i Ejerens frivillige Overtagelse af en ny, ret pinlig Statstvang. Da dette Formynderi kun byder ubetydelige Fordele, men derimod utvivlsomt vil forringe Ejendommens Værdi, er der næppe Udsigt til, at det vil faa større Betydning, end de alt omtalte Reformer af Arveretten har faaet. Loven har kun Betydning som et Experiment, der viser Regeringens og Lovgivningsmagtens voksende Betænkelighed ved Gjældsforholdenes skjæve Udvikling.

I Indkomstskatteloven af 24. Juni 1891 blev det bestemt, at Livsforsikringspræmier indtil et Beløb af højst 600 Mark maa fradrages den skattepligtige Indtægt.

Ved det i Aar foretagne Gjennemsyn af Loven har den faaet den Tilføjelse, at Afdrag, som Skatte-

pligtige er retslig forpligtede til at svare af en paa deres Grundejendom hvilende Gjæld, ligeledes maa fradrages den skattepligtige Indtægt, naar Afdraget ikke overstiger 1% af Kapitalen og 600 Mark aarlig.

Denne nye Bestemmelse kan medføre en ikke helt ubetydelig Skattelettelse. Et Afdrag paa 300 Mark er tilstrækkelig til at gjøre Indtægter under 1200 Mark skattefrie. Et Afdrag paa 300—600 Mark vil sætte en skattepligtig Indtægt paa 1650—1800 Mark fire Klasser ned, hvad der medfører en Besparelse af 14 Mark i Statsindkomststat og i Reglen mindst lige saa meget, stundom det dobbelte og tredobbelte Beløb i Kommunalskat. Gaar vi op til Indtægter paa 3000 Mark, vil et Afdrag af samme Størrelse medføre en Besparelse af 16 Mark i Statsindkomstskat og det dertil svarende Beløb i Kommunalskat.

Mange nordslesvigske Bønder, som har amortisable Laan hos Kreditforeningen i Kiel, vil straks kunne udnytte denne Fordel. Men den vil ogsaa kunne opmuntre vore Sparekasser til at indføre faste amortisable Laan. Kunde den give et Stød i denne Retning, vilde den være af varig Betydning for vort Landbrug.

Alle disse famlende Forsøg paa at hæmme og nedstemme Landbrugets Gjæld er stærkt prægede af den preussiske Overtro paa Statshjælpen og Mistillid til Selvhjælpen. Experimenterne vil rimeligvis blive fortsatte ad Aare, stadig under det Synspunkt, at Lægemedlet maa søges i en hensigtsmæssig Udvidelse af Statens Formynderi. Men Spørgsmaalet vil næppe kunne løses ad denne Vej.

VII.

„Da taledede Faraos til Josef saaledes: Jeg drømte, at jeg stod paa Nil-Flodens Bred, og se, der steg syv fede og smukke Køer op af Floden og græssede i Engen. Men se, syv andre Køer steg op efter dem, de var tynde og magre og meget stygge, og jeg har ikke set nogen saa styg som dem i hele Ægyptens Land, og de magre og stygge Køer aade de første syv fede Køer, og da de var komne i deres Liv, kunde det ikke kjendes paa dem, deres Udseende var stygt som i Begyndelsen“.

Vore Landmænd gjør vel i at tænke paa Faraos Drøm. Foreløbig kan de gjøre Regning paa gode Tider. Toldloven værner det store tyske Marked, som de har fri Adgang til, med høje Toldmure. Udlandets Konkurrence svækkes yderligere for de vigtigste Fedevarers Vedkommende ved hygieiniske Forholdsregler. De nys afsluttede Handelstraktater giver den bedst mulige Sikkerhed for den nuværende Tilstands Opretholdelse i de følgende 12 Aar. Vore Landmænd kan efter al Rimelighed i dette Tidsrum gjøre Regning paa at afsætte deres Produkter til Priser, der er betydeligt højere end Verdensmarkedets.

Men efter de fede Køer kom de magre, og der er stor Fare for, at den gamle Historie vil gjentage sig. Ved Aarhundredets Midte udgjorde Landboerne endnu 70%, nu udgjør de derimod knap 30% af Tysklands Befolkning. Den dermed kjendetegnede Udvikling fortsættes med stigende Fart. Bybefolkningen vokser hurtigt, Landbefolkningen aftager langsomt. Tyskland er allerede og bliver stedse mere en Stat,

hvis vigtigste Interesser ikke er knyttede til Landbrugets men til Handelens og Industriens Trivsel. Det gjælder om at holde denne Kjendsgjærning fast. I den ligger nemlig Faren for en kommende Landbrugskrise.

Tysklands økonomiske Udvikling vil efterhaanden omdanne Lovgivningsmagten, thi Rigsdagen fremgaar af Valg, som foretages efter den almindelige, hemmelige, lige og direkte Valgret. Om tolv Aar er der derfor ikke Udsigt til, at den Politik, der har begunstiget Landbruget saa stærkt i de senere Aar, vil finde det nødvendige Støttepunkt indenfor Lovgivningsmagten. Flertallets Løsen vil da snarere være: Billige Livsfornødenheder for Landets store Arbejderbefolkning, billige Produktionsomkostninger for Exportindustrien, saa den er muligst konkurrencedygtig paa Verdensmarkedet. Og dermed vil de stygge magre Køer stige op af Flodens Vande. Held vore Landmænd, om de da som Kong Farao har forstaaet at samle Forraad i de gode Tider!

Hensigten med denne Afhandling er at paapege Faren, ikke at fremsætte bestemte Forslag om, hvorledes den skal forebygges. Et Par Antydninger i denne Retning vil dog desuagtet være paa sin Plads.

Faren ligger ikke saa meget i Gjældens nuværende Højde, som i Ejendomsprisernes af Beskyttelsespolitiken fremtvungne vældige Stigning, der truer med at drive Gjælden nær op imod de Grænser, der betegner Jordværdien, naar Protektionismens Værdiforøgelse bortfalder. Vil vi modvirke denne Udvikling, maa vi for det første ikke som de tyske Agrarer stole paa, at

Staten som den store Fornyynder klarer alt, men som Kongerigets Landmænd lære at staa paa egne Ben og hjælpe os selv.

Hvad kan og bør vi da gjøre?

Vi bør for det første i Tide modvirke Forældrenes tiltagende Tilbøjelighed til at skrue Prisen altfor højt op for den Søn eller den Arving, der overtager Hjemstavnen. Vi bør samtidig skærpe Befolkningens Opmærksomhed for, at de nuværende Ejendomspriser delvis er et Kunstprodukt fremkaldt ved Toldlove og Handelstraktater, som atter kan og rimelig vil blive ændrede, naar Tysklands Omforming til Industristat er videre fremskreden. Det maa brændes ind i Bevidstheden, at Arvingen under de nuværende Forhold overtager en betydelig Risiko med Fædrenegaarden. Under en Krise vil hans Arvepart, som staa yderst i Gaarden, først gaa tabt. De øvrige Søkende faar derimod deres Arvepart i rede Penge.* Det er nødvendigt at tage Hensyn til dette, naar det fastsættes, til hvilken Pris Gaarden skal overtages.

Vi maa for det andet regne med den Kjendsgjærning, at vore Landmænds Gjennemsnitsgjæld, som foran paavist, udgjør 23 Gange Nettoudbyttet. Dette betyder, at en meget stor Del af vore Bønder trænger til Laan langt ud over de Grænser, Kreditforeninger og offentlige Pengeinstitutter drager for sikre Laan. Der maa derfor hurtigst muligt gjøres Forsøg paa at aabne vore Landmænd Adgang til amortisable anden Prioritetslaan. Derved vil man kunne lette dem Udnyttelsen af de gode Tider, samtidig med at de sættes

i Stand til at drage al mulig Fordel af de Skattelettelser, Staten tilbyder.

Det maa i det hele betragtes som en Fejl ved Landbrugets Gjæld, at det som Regel er første Prioritet, der er amortisabel. Det vilde, som Gjældsforholdene har udviklet sig i den sidste Menneskealder, være heldigere, hvis første Prioritet fremdeles var fast og fra Laangiverens Side uopsigelig til en billigst mulig Rente, men derimod ikke amortisabel. De tvungne Afdrag, beregnede efter en større Procent end hidtil, burde overføres til anden Prioritet, som rimeligvis i saa Fald vilde kunne faas til en billigere Rente. I Kongeriget betegner Oprettelsen af „Jydsk Land-Hypothekforening for Laan mod sekundært Pant i faste Ejendomme paa Landet i Jylland“ et interessant Forsøg i denne Retning, som fortjener vore Landmænds største Opmærksomhed. Foreningens Statutter, som er vedtagne den 10. Februar 1906, ser særdeles tiltalende ud. Med faa Ændringer vilde en lignende Forening — forudsat at vore Sparekasser ydede deres Assistance — sikkert ogsaa kunne oprettes og gjøre megen Gavn i Nordslesvig.

Indtil videre maa vore hjemlige Sparekasser imidlertid søge at finde en Form, som sætter dem i Stand til at udvikle deres Laanesystem i samme Retning, saa de mod en rimelig Rente giver Adgang til faste stærkt amortisable anden Prioritetslaan ud over den hidtil fastsatte Grænse, om nødvendigt efter forudgaaet Taxation af Ejendommen. Dermed vilde de sikkert fremme Gjældens Afbetaling.

Dette er som sagt kun et Par løst henkastede Antydninger. Det maa være Landmændenes egen Sag at optage Spørgsmaalet til videre Diskussion henholdsvis at udforme bestemte Forslag.

Faren er der, det nytter ikke at lukke Øjnene derfor. Men den kan og bør overvindes. Og naar vi blot i Tide tager vore Forholdsregler, vil den nordslesvigske Bondestand fremdeles kunne sidde støt og sikkert paa sine gamle Odelsgaarde.
